

EENIGE MERKWAARDIGE,
WETENSCHAPPELIJK NOG WEINIG
BESPROKEN, VOORSTELLEN OP
MONETAIR GEBIED

REDE

UITGESPROKEN TER GELEGENHEID VAN
DEN ACHTTIENDEN VERJAARDAG DER
LANDBOUWHOOGESCHOOL OP 9 MAART
1936 DOOR DEN RECTOR-MAGNIFICUS

DR W. C. MEES R.AZN

EENIGE MERKWAARDIGE, WETENSCHAPPELIJK NOG
WEINIG BESPROKEN, VOORSTELLEN OP
MONETAIR GEBIED

REDE, UITGESPROKEN TER GELEGENHEID VAN DEN ACHTTIENDEN VER-
JAARDAG DER LANDBOUWHOOGESCHOOL OP 9 MAART 1936 DOOR DEN
RECTOR-MAGNIFICUS

DR W. C. MEES R.AZN

*Mijne Heeren Curatoren, Hoogleraren, Lectoren,
Docenten, Assistenten, Dames en Heeren Studenten der
Landbouwhoogeschool en Gij allen, die deze plechtig-
heid met Uwe tegenwoordigheid vereert.*

Het groote belang, bij het monetaire vraagstuk betrokken voor het geheele economische leven en dus ook voor dat deel daarvan, waarmede onze Landbouwhoogeschool in de eerste plaats te maken heeft, deed mij besluiten heden een greep te doen uit dit zeer veelzijdige onderwerp en Uwe aandacht te vragen voor eenige wetenschappelijk nog weinig besproken voorstellen, welke toch belangstelling verdienen, te meer omdat er reeds pogingen zijn gedaan ze in de praktijk te verwezenlijken. Mochten ze te eeniger tijd ook ten onzent politieke opmerkzaamheid wekken, dan is het gewenscht, dat een voorafgaande critische wetenschappelijke beoordeeling ervan niet ontbreekt. Zulks sluit niet uit, dat ik mij volkomen bewust ben, dat mijn stem ook in deze wel zal verlinken als die eens roependen in de woestijn.

Hoewel in onzen tijd tal van economische theorieën, ook die, welke zich als zeer modern voordeden, hebben gefaald, moet de wetenschap toch meer dan ooit een open oog hebben voor nieuwe stroomingen, welke naar eene oplossing van de groote economische moeilijkheden, waarmede onze samenleving en hare leden, wellicht onnoodig, gebukt gaan, zoeken, doch tevens moet zij, teneinde teleurstellingen te voorkomen en zooveel mogelijk risico te vermijden, deze aan een nauwgezet onderzoek onderwerpen. Want ook onjuiste theorieën, misschien moet men zelfs zeggen vooral onjuiste theorieën, hebben meermalen grooten invloed op de politiek gehad. Hoeveel moeite

kost het nog steeds de theoretische dwalingen van het Mercantilisme en die van het Marxisme ¹⁾ weder uit te roeien?

Wij zullen dus eenige nieuwe denkbeelden nader beschouwen, doch om die beschouwingen vruchtbaarder te doen zijn, mogen hier eerst zeer in het kort eenige algemeene waarheden over het geldwezen in herinnering worden gebracht.

In de eerste plaats zij gememoreerd, dat voor het economische leven niet zoozeer de absolute waarde van het geld op een bepaald moment groote beteekenis heeft, doch vooral de wisseling in de waarde ervan.

De waarde van een bepaalde geldeenheid kan op verschillende wijzen worden uitgedrukt; in de eerste plaats in de geldeenheid van een ander land; zij komt dan tot uiting in den wisselkoers. Ook kan zij echter worden uitgedrukt in al datgene, dat in geld wordt betaald en gemeten; men spreekt dan van de koopkracht van het geld; deze wordt gemeten met indexcijfers, waarin de prijswijzigingen worden samengevat van een zoo groot mogelijk aantal goederen en diensten. In het bijzonder met deze koopkracht van het geld zullen wij ons bezig houden.

Waarvan is deze koopkracht afhankelijk? Zeer in het kort gezegd, van vraag en aanbod van geld eenerzijds en vraag en aanbod van goederen en diensten anderzijds. En daar vraag naar geld veelal samengaat met aanbod van goederen en diensten en vraag naar deze met aanbod van geld (immers men ruilt het een tegen het ander), kan men in het algemeen ook wel volstaan met te zeggen, dat het prijspeil afhankelijk is van de verhouding tusschen het aanbod van goederen en diensten eenerzijds en dat van geld aan den anderen kant. Hierbij verwarre men niet, zooals veelal geschiedt, aanbod met voorraad ²⁾. Deze behoeven allermintst gelijk te zijn. Indien men, zooals men meermalen doet, den voorraad van geld en goederen tegenover elkaar wil stellen, zal men dus tevens rekening moeten houden met de omloopsnelheid ervan. Hoe grooter deze is, zooveel te grooter deel van den voorraad wordt telkens aangeboden ³⁾.

Een ander punt, waarop, bij wijze van inleiding, de aandacht mag worden gevestigd is, dat de zoo dikwijls betoogde wenschelijkheid, dat de waardeverhouding tusschen geld en goederen zoo min mogelijk wisselt, vooral verband houdt met het zgn. gulden-is-gulden-stelsel, dat in alle landen het geldverbintenissenrecht beheerscht. Dit stelsel houdt in, dat bij de voldoening van geldverbintenissen geen rekening wordt gehouden met wisselingen in de waardeverhouding van geld

¹⁾ Zie over deze laatste mijn Hoofdstukken der Economie, blz. 68.

²⁾ Vergel. mijn Hoofdstukken der Economie, blz. 35.

³⁾ Dat op dit gebied ook onder economen nog niet voldoende klaarheid bestaat, blijkt uit De Economist van Dec. 1935, blz. 876.

tegenover goed of, anders uitgedrukt, met de koopkracht van het geld. Zoolang aan de gulden-is-gulden-fictie wordt vastgehouden, zal verhooging van de koopkracht van het geld beteekenen een bevoordeeling van den schuldeischer ten koste van den schuldenaar en verlaging van de koopkracht van het betaalmiddel bevoordeeling van den laatste ten koste van den eerste. Of den een of den ander wordt dus onrecht aangedaan ¹⁾).

Voor wie dit in de staatkunde geen zaak van de hoogste orde acht, zij erop gewezen, dat wijziging van de koopkracht van het geld bovendien zeer ernstige economische gevolgen, dat zijn gevolgen voor de volkswelvaart, heeft. Doordat bij verhooging van het prijspeil de ondernemer als schuldenaar bevoordeeld wordt ten koste van arbeiders, geldschieters en verhuurders van goederen, terwijl bij verlaging der prijzen het tegenovergestelde het geval is, beteekent verhooging van prijsniveau voor den ondernemer extra-winsten, verlaging minder winst of verlies. Dit brengt mede, dat in tijden van oplopende prijzen de productie zich zal uitbreiden, in tijden van prijsdaling de productie zal worden beperkt. In het eerste geval krijgt men extra vraag naar arbeidskrachten, in het laatste toenemende werkloosheid, in beide zonder dat er meer of minder behoefte aan productie bestaat, doch uitsluitend door een gewijzigde verhouding tusschen aanbod van geld en aanbod van goederen.

Wisselend prijspeil leidt dus tot afwisseling van tijden van economischen bloei en van malaise ²⁾). Men lette er echter wel op, dat dit uitsluitend geldt, zoolang het gulden-is-gulden-stelsel van kracht blijft en tengevolge van de gelding daarvan ³⁾). Die afwisseling treedt niet meer in, zoodra genoemd stelsel zal zijn vervangen door een herleidingsstelsel, volgens hetwelk iedere geldverbintenis steeds zal moeten worden afgedaan met zooveel geldeenheden als in koopkracht overeenkomen met het aantal, dat werd overeengekomen en waarbij dus eene reële interpretatie en nakoming van geldverbintenissen de huidige nominale zal vervangen. Bij zoodanig stelsel van herleiding blijft de afwisseling van hoog- en laagconjunctuur achterwege, *daar immers* verandering in het algemeene prijspeil *dan* voor de ondernemers *geen voor- of nadeelen* meer zullen medebrengen.

Bij gelding van een herleidingsstelsel is waardevastheid van het geld zeker alsnog van beteekenis voor *geldbezitters*, ze heeft echter dan haar belang verloren voor de bezitters van in geld luidende vorderingen en voor hen, die verbintenissen in geld hebben aangegaan.

Bij het huidige stelsel is die waardevastheid echter, zooals wij zagen,

¹⁾ Zie hierover mijn Open Brief in zake Crisisbestrijding, blz. 24.

²⁾ Vergel. mijn Open Brief, blz. 26 en v.v.

³⁾ Vergel. mijn Open Brief en prae-advies 1932 aan de vereeniging Handelsrecht.

voor het geheele rechts- en economische leven van overwegende beteekenis. Waardevastheid is bij de huidige regeling een, helaas onvervulbare, eisch van recht en utiliteit ¹⁾.

Haast allen, die zich met het geldvraagstuk hebben bezig gehouden, hebben dan ook steeds de noodzakelijkheid van waarde-vastheid van het geld betoogd en de vraag behandeld, hoe die het beste zou zijn te benaderen. Zij hebben veelal over het hoofd gezien, dat de telkens bij veranderingen in de koopkracht van het geld ondervonden moeilijkheden ook kunnen worden vermeden door vervanging van het gulden-is-gulden-stelsel door een stelsel van herleiding. Dit is te meer te betreuren, omdat, niettegenstaande nu reeds eeuwen de eisch van waardevastheid van het geld is gesteld en men al die jaren getracht heeft die te verwezenlijken, men in het laatste volkomen is tekort geschoten. En bij beschouwing der middelen, waarmede men het gestelde doel heeft moeten trachten te benaderen, behoeft men zich over dit feit niet te zeer te verwonderen. En omdat de middelen, waarover men tot dusverre tot dit doel heeft beschikt, zoo weinig afdoend zijn gebleken, is, zoolang men een herleidingsstelsel niet wil aanvaarden, een beschouwing van nieuwe voorstellen op dit gebied niet overbodig. Wellicht zouden ook deze uitkomst kunnen bieden.

In de eerste plaats wil ik dan Uwe aandacht vragen voor de denkbeelden en plannen van den Schotschen ingenieur C. H. DOUGLAS, welke ook hier te lande worden gepropageerd en wel door eene vereniging, welke zich de „Nieuw-Economische Groep” noemt. Deze denkbeelden, ook bekend als die van het „gemeenschapscrediet” of de „Douglas social credit proposals” hebben onlangs bij verkiezingen in den Canadeeschen staat Alberta zekere successen behaald, zoodat het wellicht ook reeds eenige praktische beteekenis heeft ze nader te bezien.

Douglas gaat van de gedachte uit, dat er steeds een tekort aan koopkracht is en dat dit de eenige reden is, dat vele technische mogelijkheden niet tot volle ontplooiing kunnen komen; dat het bestaande welvaarts-tekort dus volkomen onnoodig is, mits men die koopkracht maar vermeerdert. En om dit laatste te bereiken, raadt hij het oude, meest voor de hand liggende middel aan: schep meer geld. Hij ontkennt echter, op het voetspoor van alle inflationisten, die hem zijn voorgegaan, dat dit, bij verwezenlijking van *zijne* denkbeelden, als

¹⁾ Zie voor de vreemde wijze, waarop de in 1934 opgerichte Ned. Ver. v. Waardevast Geld naar het in haar naam uitgedrukte doel zegt te streven, mijn artikel „Waardevast geld alias Devaluatie”, o.a. verschenen in N.R.Crt v. 9 Oct. 1934.

inflatie mag worden aangeduid, daar de nieuwe geldcreatie slechts bestaat in de aanvulling van een tekort. Die aanvulling propageert hij op eene wijze, welke ongetwijfeld in staat is om bij de groote massa begeerten op te wekken, zoodat het geen wonder is, dat hij bij verkiezingen, zooals wij zeiden, reeds eenig succes kon behalen. Niet alleen wil hij nieuwe productie niet langer uit spaarpenningen doch uit nieuw geld financieren (spaarzaamheid is dus niet meer noodig), doch bovendien wil hij aan alle staatsburgers een *nationaal dividend* hebben toegekend. De loon- en salarisinkomsten moeten meer en meer door zoodanig nationaal dividend worden vervangen.

Douglas meent dat tekort aan koopkracht te kunnen bewijzen door wat in den kring zijner volgelingen als het $A + B$ -theorema wordt aangeduid. Dit betoog komt op het volgende neer.

In een bedrijf zullen op den duur alle uitgaven door de inkomsten moeten worden gedekt, de productie-kosten zullen moeten worden teruggevonden in den prijs van het geproduceerde. Dit uitgangspunt is zonder twijfel juist.

Nu onderscheidt Douglas echter de productiekosten in twee groepen. Groep A omvat al hetgeen de deelnemers aan het bedrijf als persoonlijke inkomsten onder den naam van loon, salaris of dividend ontvangen, groep B betalingen, welke aan andere bedrijven moeten geschieden voor grondstoffen, machines enz. aan het eerste bedrijf geleverd.

Wil dit bedrijf kunnen worden voortgezet, dan zal de prijs van het voortgebrachte dus gelijk moeten zijn aan $A + B$. En daar nu de aandeelhouders en employé's slechts A ontvangen, zullen zij niet in staat zijn om alle goederen, die zij voortgebracht hebben, te koopen. En daar dit nu geldt voor alle andere ondernemingen, individueel en collectief, zou daaruit volgen, dat het voor het land, waartoe het bedrijf behoort, en voor alle andere landen op dezelfde gronden, onmogelijk is alle eigen producten te koopen ¹⁾.

Mijne hoorders zullen wellicht reeds hebben begrepen, waar de fout in deze redeneering schuilt. Deze gaat uit van de veronderstelling dat hetgeen door een bedrijf wordt afgeleverd, door dat bedrijf is voortgebracht en daaruit wordt verder geconcludeerd, dat de deelhouders aan het bedrijf nu ook in staat moeten zijn, al dat voortgebrachte te koopen. Uit het feit, dat het bedrijf grondstoffen en machines aan anderen heeft moeten betalen (de uitgaven B) blijkt echter

¹⁾ Veelal wordt dit $A + B$ -theorema iets ingewikkelder opgezet met onderscheiding van zoowel A als B naar consumptie- en productiedoel in 1 en 2, doch in wezen blijft het betoog als boven weergegeven, welke weergave aan de Douglas-literatuur is ontleend. Omdat het aanbeveling verdient bij eene principieele beschouwing een betoog in zijn eenvoudigsten vorm weer te geven, heb ik mij daaraan gehouden.

reeds, dat het door het bedrijf afgeleverde slechts ten deele daardoor is voortgebracht. Het is dus, zelfs in den aanvankelijken gedachten-gang van DOUGLAS, logisch, dat die medewerkers buiten het bedrijf — en dat zijn niet alleen de leveranciers van grondstoffen en machines, doch allen die, wellicht slechts door diensten op geheel ander gebied (men denke aan rechters, advocaten, medici) het economisch leven en dus ook het bedrijf in kwestie, mogelijk maken — een aandeel in het voortgebrachte, natuurlijk tegen betaling van den koop-prijs, kunnen ontvangen. Werden dus door maatregelen als door DOUGLAS bepleit, de rechtstreeks bij een bedrijf betrokkenen in staat gesteld den geheelen afzet daarvan te koopen en dit geschiedde ook ten aanzien van alle andere bedrijven, dan zouden zij, die niet rechtstreeks bij een bedrijf zijn betrokken, geen voortbrengselen voor hunne behoeften meer beschikbaar vinden. Dat zoodanige maatschappelijke opzet niet deugt, behoeft geen betoog.

DOUGLAS' gedachten-gang vertoont overeenkomst met dien van vele socialisten, welke den arbeider als den eenigen producent beschouwen en op grond daarvan dezen over wat zij noemen den vollen opbrengst van zijn arbeid willen laten beschikken ¹⁾).

Het onderscheid, door DOUGLAS gemaakt tusschen hetgeen rechtstreeks en hetgeen indirect door een bedrijf aan de deelnemers aan de productie van hetgeen dat bedrijf aflevert moet worden uitbetaald, is op grond van het juist uiteen gezette dus onjuist en nu die A + B-theorie derhalve als grondslag voor een pleidooi voor geld-creatie wegvalt, komt dat pleidooi neer op een tot gewone re- of inflatie en wel tot de laatste dezer twee, omdat de uitkeering van een nationaal dividend allerminst wordt voorgesteld als een *tijdelijke* maatregel ter bestrijding van een tijdelijke waarde-stijging van het geld, doch als iets, waaraan zelfs in de toekomst steeds meer uitbreiding moet worden gegeven.

Wil men uit de overheidskas dividenden uitbetalen, hetgeen mijnerzijds als regel zeker niet zal worden bepleit, dan ware er nog meer reden voor dat te doen aan de aandeelhouders van bedrijven, die met hun kapitaal aan de productie hebben medegewerkt en in de laatste jaren als belooning daarvoor in den regel slechts verliezen hebben geleden dan dat men ze uitkeert aan iederen willekeurigen staats-burger, onverschillig of hij iets uitvoert of niet. Tegen zoodanige premies op de luiheid moet men zich met alle energie verzetten. Of moet men er maar in berusten, in de overtuiging, dat het voor iedere beschaving nu eenmaal onafwendbaar is door „panem et circenses” te gronde te gaan? Mijnerzijds wensch ik zoodanig fatalistisch standpunt niet in te nemen, omdat bij aanvaarding daarvan ieder streven

¹⁾ Vergel. mijn Hoofdstukken der Economie, blz. 109.

naar een betere toekomst zijn zin verliest. En voor den mensch daarmee iedere hoogere roeping komt te vervallen.

Thans komen wij tot een tweede plan, dat meerdere algemeene welvaart beoogt, een plan, dat reeds een begin van uitvoering heeft beleefd en wel in 1931 ¹⁾).

In Beieren ligt een plaatsje Schwanenkirchen. Hier bevindt zich een bruinkolenmijn, welke rendabel was zoolang in Duitschland kolennood heerschte. Toen deze nood echter was overwonnen, leverde de exploitatie verlies op, ze werd stopgezet en ten laatste werd de mijn met al wat erbij behoorde geveild. Een mijn ingenieur Hebecker genaamd, kocht haar voor RM. 8000.

De nieuwe eigenaar had met dezen aankoop een bepaald plan. Hij riep de vroegere arbeiders der mijn bijeen en beloofde hen weder te werk te stellen, indien zij het loon wilden aanvaarden in door den ingenieur uit te geven papiergeld. Vrienden van dezen verschaften de middelen voor de inrichting van een winkel, waar dit geld in betaling zou worden aangenomen. En teneinde de omloopsnelheid van het nieuwe geld te verhoogen, zou dit in iedere maand 1% in waarde inboeten, tenzij de houder de oorspronkelijke waarde in stand hield door het opplakken van een zegel ter waarde van dat eene procent.

Het papier werd weldra ook in andere winkels, welke vreesden anders hun debiet te zullen zien afnemen, aangenomen, totdat... van overheidswege aan den geheelen opzet een einde werd gemaakt.

Bij de daarbij betrokkenen verwekte dit groote verontwaardiging. Men verweet de overheid, dat zij door in te grijpen aan de arbeiders weder ontnam de door genoemden ingenieur zoo juist geschapen gelegenheid tot werken.

Dit laatste is natuurlijk juist en toch had de regeering bij hare handelwijze niet alleen het recht aan haar zijde, doch zou zij door de zaak op haar beloop te hebben gelaten in haar plicht geheel tekort zijn geschoten.

Dat door de uitgifte van de nieuwe geldsoort in Schwanenkirchen werkgelegenheid was ontstaan, is niet te ontkennen, doch de middelen, waarmee dit was geschied, konden zeker niet worden aanvaard. Waarop toch kwam hetgeen plaats had neer? Scherp gesteld economisch op niet anders dan het in omloop brengen van valsch geld. Zelfs hij die munten in omloop brengt, welke volkomen het juiste gehalte aan metaal bevatten, maakt zich aan dat strafbaar feit schuldig. Weliswaar mogen particulieren in landen, waar een metalen muntstandaard bestaat, hun eigen metaal in standaardmunten omzetten, doch, teneinde misbruiken te voorkomen en een juiste bewerking der munten te waarborgen, is verboden dat persoonlijk te

¹⁾ Zie hierover „Nieuw-Nederland”, Nov. 1934, blz. 421.

doen, doch moet men het aan de Rijksmunt opdragen.

In het onderhavige geval werden echter zelfs niet eigen gemaakte volwaardige munten in omloop gebracht doch eenvoudig papiergeld, waarvan de emissie den uitgever slechts papier en eenig drukloon had gekost. Het uitgeven van dergelijk papier is zeer terecht aan de overheid of aan een door de overheid geotroierde bank voorbehouden. Immers, indien het gelukt zoodanig papier door het publiek als geld te doen aanvaarden, scheidt de uitgever voor zich koopkracht, waar zijnerzijds geen tegenprestatie tegenover staat. En wat veel erger is, spoedig zal, indien velen het doen, ook het officieele geld depreciëren. De nieuwe koopkracht wordt dus verkregen ten koste van anderen, nl. van de bezitters van het bestaande geld en van vorderingen, welke in geld zijn uitgedrukt.

Dat de uitgever zich op de geschetste wijze welvaart kon verschaffen, behoeft na het gezegde niet te verbazen en ook niet, dat hij die welvaart door arbeiders te werk te stellen aan anderen kon overdragen. Er was dus in Schwanenkirchen allerminst, zooals velen meenden, een economisch wonder geschied, toen genoemde ingenieur de door hem gekochte mijn weder tot nieuw leven wist te wekken, en daarmede nieuwe welvaart onder de bevolking bracht. Herhaald zij, dat hetgeen hier geschiedde, economisch volkomen gelijk staat met het geval, dat iemand valsch geld in omloop brengt en in de langs dien weg verkregen rijkdom anderen doet deelen.

Moreel moge er groot verschil bestaan tusschen den bewusten muntvervalscher en onzen ingenieur, van wien wij gaarne aannemen, dat hij zich door de beste bedoelingen liet leiden (hij trachtte, ook allerminst geheim te houden hetgeen hij ondernam), *economisch* staat hij met den muntvervalscher geheel op één lijn. Hij verschaftte zich koopkracht door het scheppen van geld zelfs zonder intrinsieke waarde en deze daad is zoowel bij den een als bij den ander in zijne gevolgen allerminst onschuldig. Immers de verworven koopkracht wordt ten koste van anderen verkregen. Geschiedt het op beperkte schaal, dan zal de gemeenschap er wellicht niets van bemerken, doch het feit, dat een misdrijf niet wordt opgemerkt, ontnemt daaraan niet zijn afkeuringswaardig karakter.

Het offer, dat de gemeenschap (ik gebruik dit woord omdat ten slotte vrijwel ieder de gevolgen ondervindt) moet brengen, bestaat in een algemeene prijsverhooging; ieder zal dus voortaan voor zijne levensbehoeften iets meer dan tot dusverre moeten betalen. Immers de additioneel verworven koopkracht zal de vraag naar goederen en diensten en dus den prijs daarvan doen stijgen.

Nu zegge men niet: in de gegeven omstandigheden kan die prijsstijging wellicht heilzaam zijn; want ook wie bewust valsch geld in omloop brengt, zal men niet vrijspreken, indien hij betoogt, dat het

in omloop brengen van meer geld, zij het dan valsch, zoo nuttig is geweest uit economisch oogpunt.

Indien het gewenscht is door een beetje inflatie het prijspeil te stimuleeren, is de overheid en uitsluitend deze, aangewezen haar in toepassing te brengen. Of zulks in bepaalde gevallen werkelijk gewenscht kan zijn, zal ik *thans* niet onderzoeken en dus zal ik *thans* ook niet wederom wijzen op de groote gevaren, welke aan de toepassing van dit zoo aanlokkelijke middel verbonden zijn ¹⁾.

Over de bij het te Schwanenkirchen ondernomen experiment ook aanwezige bedoeling om de circulatiesnelheid van het geld te vermeerderen door een maandelijksche vermindering der nominale waarde van het geld met 1%, zullen wij het dadelijk hebben bij de bespreking van een ander merkwaardig geval, dat zich in de laatste jaren heeft voorgedaan.

Hiervoor moeten wij met onze gedachten Beieren verlaten en ons begeven naar Tirol, waar in het Inntal, tusschen Kufstein en Innsbruck het plaatsje Wörgl ligt. Evenals andere plaatsen had ook Wörgl ernstig te lijden van de nu reeds jaren heerschende en, tengevolge van menschelijk onverstand of menschelijken onwil, nog steeds niet overwonnen crisis.

Burgemeester was een gewezen spoorwegaarbeider, UNTERGUGGENBERGER genaamd.

UNTERGUGGENBERGER was zeer met het lot zijner gemeente begaan. Hij studeerde op zijne wijze ijverig economie, hopen, dat deze hem een weg uit de ellende zou wijzen. Eindelijk meende hij inderdaad dezen te hebben gevonden en in 1932 geeft hij als burgemeester een proclamatie uit, waarin hij aanwijst zoowel wat z.i. de oorzaak van het kwaad is als ook het geneesmiddel, dat daartegen moet worden aangewend.

De hoofdoorzaak der huidige economische moeilijkheden zou zijn, dat het geld te langzaam circuleert. Welnu, laat het dan sneller circuleeren. En het middel om dit te bereiken, geeft hij meteen aan de hand in den vorm van een voorstel; men voere een nieuwe geldsoort in, welke van maand tot maand met 1% in nominale waarde achteruitgaat, tenzij de houder door het plakken van een zegeltje de oorspronkelijke waarde herstelt.

Zooals U ziet, geheel als in Schwanenkirchen, hetgeen niet behoeft te verwonderen, omdat zoowel UNTERGUGGENBERGER als Ir HEBECKER hunne denkbeelden aan dezelfde bron hebben ontleend. Over die bron zullen wij het dadelijk hebben.

Toch was er ook eenig verschil met het geval-Schwanenkirchen.

¹⁾ Zie hiervoor mijn Open Brief i.z. crisisbestrijding blz. 13 en vv.

Terwijl daar het nieuwe geld eenvoudig aan het gewone geld werd toegevoegd, was dit in Wörgl niet het geval; hier was voor iedere Schilling nieuw geld een „dekking” van gelijk bedrag officieele Schillingen van de Oesterreichische Nationalbank aanwezig. Van het creëren van meer geld dan er reeds in omloop was, schijnt men UNTERGUGGENBERGER dan ook niet te hebben kunnen beschuldigen, wel van het inbreuk maken op het aan genoemde bank toegekende monopolie tot het uitgeven van bankbiljetten in het algemeen.

Ook het experiment van Wörgl was voor dit plaatsje een aanvaardbaar succes. De belastingen kwamen sneller binnen; ook de achterstallige werden voor een groot deel alsnog betaald. De gemeente was daardoor in staat verschillende publieke werken, welke de laatste jaren hadden moeten achterwege blijven, te doen uitvoeren. Ook het bedrijfsleven vertoonde, zeker ten deele hierdoor, eenigen opbloei.

Hoe deze verheugende feiten te verklaren? Zooals gezegd, nieuw geld was er niet geschapen; immers tegen het door Wörgl uitgegeven geld werd evenveel normaal geld als dekking aangehouden. De opbloei berustte hier dus niet op koopkracht uit valsche munt, om het zoo maar weer uit te drukken.

Door de vermindering van het geld met maandelijks 1% der nominale waarde hadden de houders van het geld er echter belang bij het zoo snel mogelijk van de hand te doen, opdat een opvolger dat procent verlies zou dragen. Het geld kreeg dus een belangrijk grootere omloopsnelheid.

Zooals wij zagen, zal hiervan een tendenz uitgaan tot verhooging der prijzen, hetgeen in tijden van malaise door velen met vreugde zal worden begroet. In een klein plaatsje als Wörgl, dat niet van de buitenwereld is afgesloten, zal prijsstijging van eenige beteekenis zich echter moeilijk kunnen handhaven, zoodat hierin de oorzaak van den geconstateerden opbloei wel niet zal zijn te zoeken. Doch al stegen de prijzen niet, toch kwam het geld aan het rollen, het werd uitgegeven.

Uitgeven van geld beteekent veelal of vraag naar goederen en diensten, dus werkgelegenheid, of afdoening van schuld. En daar men van de gemeente zeker was, dat deze het door haar uitgegeven geld in betaling zou aanvaarden, werd veel geld, dat door het naderen van het einde der maand dreigde te depreciëren, bij voorkeur tot het afdoen van gemeentebelastingen aangewend. Vandaar dat deze sneller dan tot dusverre binnenkwamen. Men heeft in Oostenrijk dan ook wel de opmerking gemaakt, dat Wörgl door zijn experiment zich voor zijne belasting- en andere vorderingen een zekere preferentie boven anderen heeft verschafft.

Bovendien had het zich een nieuwen bron van inkomsten geschapen in den verkoop van zegeltjes, dienende om het geld op zijn oorspronkelijke nominale waarde te houden, terwijl, indien geen zegel-

tjes werden geplakt, de schuld aan het publiek, belichaamd in het uitgegeven geld, maandelijks met 1% verminderde. De bepaling, dat bij inwisseling van het gemeentelijke tegen gewoon geld 2% moest worden geofferd, verschaftte ook nog een bate voor de gemeentelijke schatkist. Eerstgenoemde zou worden aangewend ter ondersteuning van ouden van dagen en invaliden, de 2% bij inwisseling voor werkverschaffing.

Ook te Wörgl was de vreugde echter slechts van korten duur. Op grond van schending van het monopolie van de Nationale Bank werd aan het experiment een einde gemaakt.

Zooals reeds gezegd, putten UNTERGUGGENBERGER en Ir HEBECKER hunne denkbeelden uit één en dezelfde bron. Beide hebben openlijk medegedeeld, dat deze waren ontsproten aan de geschriften van zekeren SILVIO GESELL. Wij zullen ons daarom eenige oogenblikken met dezen bezig houden. Te meer vind ik hiertoe aanleiding, nu deze, in de economische werken hier te lande veelal met stilzwijgen voorbijgegangene schrijver, blijkbaar niet zonder invloed op anderen is gebleven. Zijn hoofdwerk, dateerend van 1916, beleefde in 1931 reeds een zevenden druk.

Wie was deze SILVIO GESELL? GESELL schijnt op 17 Maart 1862 te St Vith bij Malmédy te zijn geboren. Het Algem. Handelsblad van 23 Nov. 1933 noemt hem in een artikel, dat van het einde van het Wörglsche experiment melding maakt, een Duitsch kamergeleerde. De Wiener Wirtschaftswoche, een Oostenrijksch weekblad, waaraan zeer vooraanstaande personen medewerken en dat men dus zeker niet van onjuiste mededeelingen mag verdenken, noemt in haar nummer van 20 Juni 1934 hem echter een begaafd avonturier. Volgens dit blad verwierf hij zich in Zuid-Amerika, waarheen hij in zijn jeugd was geëmigreerd, door roekeloze zaken en transacties een reusachtig vermogen, waarmede hij naar Europa terugkeerde.

Reeds in Amerika schijnt hij zich aan economische studiën te hebben gewijd. En in Europa zette hij deze voort. In een zijner werken vind ik eene opsomming van een zeer groot aantal geschriften van zijne hand, welke tusschen de jaren 1891 en 1927 zijn verschenen.

Hoewel hij zich in deze geschriften geenszins als communist in den gewonen zin des woords doet kennen, hield hij blijkbaar voeling met den beruchten Kurt Eisner en toen deze in München zijn radenregering had uitgeroepen, werd GESELL tot volkscommissaris van financiën aangewezen. Bij den val dezer dictatuur werd hij gevangen genomen. Na zes maanden gevangenis kwam hij echter weer vrij en het gelukte hem met zijn millioenenvermogen, dat het Münchensche bolsjewisme mirabile dictu had overleefd, naar Zwitserland uit te wijken. Ook hier wijdde hij zich aan de propaganda zijner denk-

beelden en toen hij in 1930 te Oranienburg overleed, liet hij ruim 7 miljoen Zwitsersche franken na, welke voor dat doel moesten worden aangewend. In en van uit Zwitserland wordt dan ook een ijverige propaganda gevoerd. Ook in ons land tracht men den laatsten tijd GESELL's denkbeelden ingang te doen vinden. De Bond voor Vrije Economie stelt zich dat ten doel.

De titel van GESELL's voornaamste werk luidt: „Die natürliche Wirtschaftsordnung durch Freiland und Freigeld“, waarvan de eerste druk in 1916 het licht zag.

Wij zullen ons thans niet op zijwegen begeven en ons dus niet met GESELL's „Freiland“ bezig houden. Wat wil GESELL op geldgebied tot stand brengen?

Het behoeft nauwelijks gezegd, dat GESELL, zooals trouwens vrijwel ieder geld-theoreticus vóór hem, zonder dat hij het zegt uitgaat van het geldende gulden-is-gulden-stelsel (aan een andere mogelijkheid zal hij ook wel niet hebben gedacht). Op dien grondslag constateert hij als velen vóór hem de groote nadeelen van wijzigingen in de koopkracht van het geld. Men moet dus streven niet zoozeer naar een waardevastheid van het geld ten opzichte van het goud als naar eene ten opzichte van goederen en diensten in het algemeen ¹⁾.

Wij hebben zoo juist gezien, dat de waarde (koopkracht) van het geld niet alleen afhankelijk is van de hoeveelheid daarvan (primitieve quantiteitstheorie), doch ook van de omloopsnelheid, hoewel men de zaak nog juister uitdrukt door eenvoudig aanbod van geld en aanbod van goederen tegenover elkaar te stellen ²⁾.

Bij de goederen is volgens GESELL aanbod en voorraad echter veelal gelijk, daar de goederen óf bederven óf bij bewaring kosten veroorzaken. Bij geld is dit geheel anders, dit laat zich gemakkelijk bewaren zonder veel kosten, terwijl het ook niet bederft. Vandaar dat bij ruil van goederen tegen geld de bezitter der eerste in een zwakkere positie zou verkeeren. Het geld kan ook niet worden aangeboden, het kan worden opgepot. Dit beduidt vermindering van de gemiddelde circulatie-snelheid van het geld, prijsdaling, waaruit depressies kunnen voortvloeien ³⁾.

Daarom wil GESELL ook het geld aan waardevermindering onderhevig maken en dit doel wil hij bereiken door, zooals reeds in de genoemde gevallen in praktijk werd gebracht, de nominale waarde ervan periodiek met een bepaald percentage te doen afnemen, tenzij men door het oplakken van zegeltjes de waarde ervan herstelt ⁴⁾.

¹⁾ Nat. Wirtschaftsordnung, blz. 154, 7e druk.

²⁾ Korthedshalve spreek ik uitsluitend van aanbod van goederen, hoewel ook diensten zijn bedoeld.

³⁾ Nat. Wirtschaftsordnung, blz. 211.

⁴⁾ Id., blz. 246.

Ter voorkoming van misverstand zij opgemerkt, dat deze waardevermindering *alleen* zou betreffen het geld *als ruilmiddel, niet* vorderingen en schulden in geld uitgedrukt ¹⁾. Waardepapieren, andere dan geld, worden dus niet met de genoemde depreciatie bedreigd.

Waardevastheid van het geld is terecht GESELL's ideaal, al zal, wie vluchtig van zijne voorstellen kennis neemt, dit wellicht even weinig vermoeden als men van een devaluïst verwacht, dat hij is lid of wellicht zelfs oprichter van eene vereeniging voor waardevast geld. Toch blijkt zoowel het eene als het andere mogelijk. Dat waardevastheid tot dusverre zoo moeilijk is te bereiken, wijt GESELL vrijwel uitsluitend aan de wisselende circulatiesnelheid, welke nu eens groot, dan weer zeer gering is. Dit doet hem zinnen op een middel om deze snelheid constant te maken. En deze standvastigheid van snelheid is naar zijne meening alleen te bereiken, indien men haar constant tot haar maximum opvoert ²⁾. Dit laatste nu zou, naar hij meent, worden verkregen door het geld aan eene periodieke vermindering der nominale waarde te onderwerpen. Dan zal ieder zoo spoedig mogelijk het geld doorgeven om aan die waardevermindering te ontkomen.

Onmiskenbaar zal de circulatiesnelheid hierdoor zeer worden verhoogd. Dat zij echter constant zal worden is onjuist en wel te meer naar gelang de tijdstippen, dat zegeltjes moeten worden geplakt verder uiteen liggen. Immers ook bij dit Schwundgeld (dat is de naam aan het nieuwe papier gegeven) is de prikkel tot uitgeven ervan niet constant. Wie geld heeft ontvangen, dat eerst over eenigen tijd in waarde daalt, behoeft uit vrees voor die waardedaling niet zooveel haast te maken met het uitgeven dan wie geld bezit, dat reeds zeer spoedig het bijplakken van een zegeltje eischt. In tijden van oplopende prijzen zal hij het echter om een andere reden zoo snel mogelijk van de hand doen en wel om aan nog hoogere prijzen te ontkomen, terwijl in tijden van dalende prijzen hij het geld tot even vóór den dag, dat het zegeltje moet worden geplakt, zal laten liggen om aldus met een zoo laag mogelijken prijs te kunnen volstaan.

Ook bij Schwundgeld behoudt men dus, evenals thans bij dalende prijzen, een vertraging der geldcirculatie, waardoor de prijzen nog verder zullen dalen. Hoe langer het tijdsverloop tusschen de tijdstippen van zegeltjes plakken, hoe meer zich dit zal voordoen. In dit opzicht verdient het plan van GESELL zelf, dat iedere week een zegeltje wil hebben geplakt, dus zeker de voorkeur boven voormelde voorschriften, welke het slechts eens per maand deden doen. Van den anderen kant brengt het vele plakken meer last voor het publiek mede.

¹⁾ Id., blz. 278.

²⁾ Vergel. Nat. Wirtschaftsordnung, blz. 257.

Uit het hier gezegde blijkt, dat al wordt bij Schwundgeld de circulatiesnelheid van het geld zeker belangrijk opgevoerd, daarmede het ideaal van waardevastheid van het geld toch niet geheel kan worden bereikt.

Wellicht is het niet overbodig hier op te merken, dat GESELL's ideaal van waardevast geld beteekent waardevastheid van het geld als waardemeter met tegelijk voortdurende depreciatie van hetgeen als betaalmiddel dienst doet ¹⁾.

Indien dit ideaal ten aanzien van den waardemeter inderdaad werd bereikt, zou iets van groote waarde voor het economische leven zijn verkregen. Aan dat bereiken staan echter nog belangrijker hindernissen dan de reeds genoemde in den weg.

Immers zou wel het beruchte geldoppotten in tijden van malaise worden bemoeilijkt, doch ook alleen het oppotten in *geld*vorm. Men kan echter, als men zijn koopkracht liever bewaart tot tijden van lager prijzen of waarin men een betere beleggingsmogelijkheid verwacht, zijn geld naar een bank brengen. Dan bezit men dus niet meer *geld*, dat „schwindet”, doch een *vordering* op een bank, welke vordering, zooals wij juist hebben gezien, niet aan eene periodieke reductie is onderworpen.

Op deze opmerking mijnerzijds zou wellicht GESELL antwoorden: Daar heb ik ook niets tegen; ik heb immers zelfs nadrukkelijk gezegd, dat het niet mijne bedoeling is geldvorderingen aan te tasten; doch hij heeft blijkbaar vergeten, dat ook *geldvorderingen* en in het bijzonder bankvorderingen eene geldfunctie kunnen vervullen, doordat men met die *geldvorderingen* langs den weg van overboeking of giro evengoed betalingen kan verrichten als met werkelijk *geld*. Men duidt dan ook deze vorderingen, voor zoover ze tot betalingen worden benut, meermalen aan als giraalgeld. Dit giraalgeld „schwindet” dus niet, zoodat oppotten in dezen vorm mogelijk blijft, tenzij de banken voor het in ontvangst nemen van gelden van het publiek zouden bedanken, doch dat zou tevens het einde van het bankwezen beduiden.

Hoe GESELL zich de instandhouding van een bankwezen na invoering van Schwundgeld als eenigen *geld*vorm voorstelt, is niet recht duidelijk. Want wil men ook het *geld*, dat zich bij de banken bevindt, aan „Schwindung” onderwerpen, dan zullen deze niet alleen geen *geld*, waarvoor zij niet een dadelijke bestemming hebben, van het publiek willen aannemen, doch dan zal het voor haar ook onmogelijk zijn door het aanhouden van de noodige kasmiddelen zich een voldoende likwiditeit te verzekeren en zonder likwiditeit *moet* ieder bankwezen vastloopen. Of wil GESELL al die kasmiddelen bij de

¹⁾ Zie Nat. Wirtschaftsordnung, blz. 278.

circulatiebank of wat daarvoor in de plaats komt centraliseeren? Daarmede ware de moeilijkheid trouwens niet opgelost.

Het schijnt, dat reeds te Wörgl de behoefte is gevoeld aan eene mogelijkheid het „schwinden” tijdelijk te voorkomen. In het maandblad „Nieuw-Nederland” van Juni 1934 lezen wij althans in een artikel met den suggestieven titel „Het bankroet van ons betaalmiddel”, waarin eene beschrijving van het te Wörgl ondernomen experiment wordt gegeven (blz. 429): „Geld (ruilmiddel) dat men „tijdelijk niet noodig heeft, wordt *verliesvrij* opgeborgen. Hoe belangrijk snelle circulatie ook is, men kan van een winkelier niet verlangen, dat hij geld dat hij vandaag over de toonbank ontvangt, morgen „reeds gebruikt voor aankoop van nieuwe goederen, of betaling van „vroeger op credit gekochte goederen. Hij heeft dus een accumulator „noodig, waar hij zijn ruilmiddelenvoorraad kan opbergen zonder „verlies, maar die accumulator is niet de beruchte oude kous.”

Dat dit verschil met bedoelde kous economisch zoo heel groot is, is moeilijk in te zien, doch geheel onbegrijpelijk is, dat de schr. op de hier geciteerde passage dadelijk, nog wel cursief, laat volgen: „De vlucht in het geld is onmogelijk geworden.” Onbegrijpelijk, omdat juist de weg is gewezen om ook Schwundgeld zonder verlies op te potten. Men vlucht dan weliswaar niet meer in bankbiljetten of goud, doch in giraalgeld, in een geldvordering, waarover men steeds kan beschikken of door overboeking op anderen of door terugbetaling in bankbiljetten of andere betaalmiddelen te vragen. En inmiddels ligt het geld ook dan geïmmobiliseerd.

Ook bij deze Schwundgeldregeling kon dus het geld uit de circulatie verdwijnen zoo dikwijls de bezitter er tijdelijk geen voordeel in ziet het aan te wenden. En met dit verdwijnen is een prijsdaling en dus malaise ook bij die regeling nog steeds mogelijk.

Gaarne erken ik, dat GESELL hoogstwaarschijnlijk de te Wörgl getroffen regeling allerminst zou hebben goedgekeurd, omdat *hij* wel zou hebben ingezien, dat deze zijn stelsel ondergraaft, doch ook indien zoodanige regeling niet wordt getroffen, blijft de mogelijkheid bestaan betalingen te doen niet door geld, doch door overboeking, welke dus evenzeer een geldfunctie vervullen als het in bankbiljetten enz. belichaamd geld, waaraan GESELL te uitsluitend zijn aandacht heeft gewijd. Door zijn Schwundgeldregeling wordt uitsluitend de circulatiesnelheid van dat Schwundgeld opgevoerd, doch de overdrachtsnelheid van het giraalgeld niet beïnvloed, zoodat van deze zijde het prijspeil aan de mogelijkheid van wijzigingen onverminderd blijft blootstaan. En indien men bedenkt, dat in vele landen het overgrootste deel der betalingen door overboeking plaats heeft, zal men inzien hoe ernstig deze zwakke zijde van het Schwundgeld is. En hetgeen hier van het giraalgeld is gezegd, geldt ook voor betaal-

middelen als wissels enz. Ook van deze wordt de circulatiesnelheid niet door de nieuwe regeling beheerscht.

Bovendien is moeilijk in te zien, hoe met name het bankwezen eene regeling als te Wörgl getroffen had kunnen ontberen.

Onze conclusie kan dus geen andere zijn dan dat men ook met Schwundgeld niet ontkomt aan moeilijkheden, evenmin als andere pogingen ter bevordering van de waardevastheid van het geld. Ze zijn bij het Schwundgeld zelfs zeer vele.

Schwundgeld beoogt de circulatiesnelheid van het geld te verhoogen. Dat het zoo lang het niet van „Schwindung” is vrijgesteld, hierin kan slagen, werd reeds door ons erkend.

GESELL wenscht, zooals wij zagen, deze verhooging der circulatiesnelheid als middel om tot waardevastheid van het geld te komen. In een tijd van dalende prijzen kan het daartoe uit den aard der zaak medewerken.

41) Er zijn echter ook tijden van prijsstijging en in zulke tijden zal niet vermeerdering, doch *vermindering* der circulatiesnelheid in het belang van de waardevastheid van het geld zijn. Zooals de hoogere snelheid van circulatie kan worden verkregen door daling der nominale waarde van de biljetten, zou vertraging dier circulatie kunnen worden bereikt door periodieke verhooging dier waarde. Het zou logisch zijn in den gedachtengang van GESELL en zijne volgelingen die nominale waarde te verlagen of te verhoogen naar gelang de circulatiesnelheid van het geld, blijkens de wijzigingen in het prijspeil te groot of te gering was. Door geen enkel voorstander van Schwundgeld heb ik echter voorstellen in die richting hooren bepleiten.

Het gaat hiermede juist als met de devaluatie. Men bepleit haar als de waarde van het geld is vermeerderd, doch denkt er niet aan een stelselmatige de- en revaluatie voor te staan naar gelang de waarde van het geld is toe- of afgenomen.

Het is treurig, dat men uit de eenzijdigheid van voorgestelde maatregelen moeilijk een andere conclusie kan trekken dan dat groepsbelangen in stede van het algemeen belang hier aan het woord zijn, al is, wie de maatregelen bepleit zich dat misschien niet altijd bewust.

Ten aanzien van de devaluatieplannen kan ik op het hier gezegde slechts een uitzondering maken voor die van den Amerikaanschen econoom IRVING FISHER, die inderdaad in zijn compensated-dollar-systeem een stelsel ontwierp, dat niet slechts in één richting zou werken. Het is jammer, dat het desniettemin niet kan worden aangevaard, omdat het evenals alle devaluatievoorstellen van een onjuist uitgangspunt uitgaat, nl. van de gedachte, dat men met devaluatie de prijzen en prijsverhoudingen zou kunnen beheerschen. De uitwerking, welke eene vermindering van het goudgehalte van de munteenheid of wijziging van de ruilverhouding van die munteenheid ten

opzichte van munteenheden van andere landen op het prijspeil heeft, is echter niet eenvoudig in eene formule uit te drukken.

Laat ons echter tot het Schwundgeld terugkeeren. Tegenover mijne opmerking, dat dit inkrimpemde of wegs meltende geld van tijd tot tijd voor groeiend geld zou moeten plaats maken, zou GESELL zeker antwoorden, dat hij weliswaar waardevastheid van het geld als einddoel voor oogen heeft en dat inderdaad vermeerdering van de circulatiesnelheid van het geld slechts in tijden van dalende prijzen voor dat doel bevorderlijk kan zijn, doch dat het zijne bedoeling ook niet zoo zeer is om door die snelheidsvermeerdering de waarde van het geld te vermeerderen, doch veeleer om, door die snelheid blijvend tot haar maximum op te voeren, aan haar iedere mogelijkheid van wijziging te ontnemen, zoodat dus de circulatiesnelheid van het geld voortaan geen factor van belang meer voor het prijspeil zal uitmaken. Wij hebben echter aangetoond, dat dit slechts een illusie is, zoodat ook van die zijde wijzigingen in het prijspeil mogelijk blijven.

Velen gevoelen voor Schwundgeld omdat ze daarin een middel zien om de booze oppotters van geld voor hun onsociaal gedrag te straffen of hen te dwingen dit te staken.

Is het echter wel juist aan wie het geld tijdelijk niet uitgeeft, daarvan een verwijt te maken? Waarom geeft men het geld niet uit? Immers òf omdat men in de toekomst de mogelijkheid van aankoop tegen lagere prijzen verwacht òf, voor zoover het geld voor belegging bestemd is, omdat men vreest, dat een thans gekozen belegging verlies zal opleveren. Vooral in tijden, dat een groot deel der bedrijven niet rendabel is, zal dit laatste voorkomen. In deze gevallen ware het thans uitgeven van het geld een economisch niet te verantwoorden daad. Moet men de menschen tot zoodanige daden dwingen? Moet men hen voor het achterwege laten ervan straffen? Maar dan breekt men ook geheel met het voor een juiste richting der productie steeds zoo heilzaam geoordeelde boete- en premiestelsel.

Verdiert het, indien men het geld weder aan het rollen wil brengen, niet verre de voorkeur de voorwaarden te scheppen op welke dit op natuurlijke wijze, zonder dwangmiddelen en zonder verkrachting der gezonde economische beginselen wordt bereikt? En tot dit doel is allereerst noodig, dat aan de bedrijven hun rentabiliteitsgrondslag wordt hergeven.

En daar het niet rendabel zijn van het bedrijfsleven in depressie-tijd steeds het gevolg is van eene wanverhouding tusschen prijzen en productiekosten, is het wegnemen van die wanverhouding het eenig juiste middel om het beoogde doel te bereiken en daarmee tevens een einde te maken aan de aan eene depressie onafscheidelijk verbonden werkloosheid.

Werkloosheid te bestrijden met het te werk stellen van werkrachten op onrendabele basis is onbegonnen werk. Mogen zij, die van den staat hulp bij industrialisatieplannen verwachten, en moge vooral de overheid, die tot zoodanige hulp in beginsel bereid is gebleken, dat steeds bedenken.

Maakt men echter het bedrijfsleven weder rendabel, dan volgt de weder tewerkstelling van werkloozen vanzelf.

Het is helaas een vloek onzer tegenwoordige politiek, dat men te dikwijls slechts zoekend naar het punt van den minsten weerstand zijn maatregelen kiest. Of die maatregelen werkelijk tot het beoogde doel zullen voeren, wordt door velen een punt van later zorg geacht. Hoofdzaak vinden zij een maatregel te nemen, welke aan de wenschen van de groote massa zoo veel mogelijk tegemoet komt, welke bevredigt de eischen van belangrijke kiezersgroepen. Ook als die maatregel achteraf ondoeltreffend mocht blijken, kan men zeggen gedaan te hebben wat men kon. Wat men niet deed, was immers wat men noemt politiek onbereikbaar.

Deze handelwijze noemt men „Realpolitik”. Zij, die haar toepassen, meenen, dat hun praktijk blijk geeft van hooge staatkundige wijsheid, van levenskennis; zij zien eenigszins meewarig neer op hen, die maatregelen bepleiten, omdat deze principieel juist zijn en *daarom* tot hun doel kunnen voeren en noemen deze laatste theoretici en personen, welke buiten het leven staan.

Het is echter langzamerhand wel zoo ver gekomen, dat de geregeerden meer en meer genoeg krijgen van een politiek, welke economisch *heet*, doch in werkelijkheid de welvaart meer en meer in het moeras werkt.

Moge men tevens gaan inzien, dat hetgeen *politiek geboden heet*, nog niet steeds juist is en veelal zelfs onjuist, omdat immers daarbij niet zakelijke argumenten den doorslag geven, doch persoonlijke invloeden, omdat men niet rekening houdt met hetgeen overeenkomstig de wetten der economie *moet*, doch met hetgeen men *wenscht*. Realpolitik is veelal het tegenovergestelde van reële politiek.

Wil men onze welvaart werkelijk bevorderen en voor de toekomst op een vasten grondslag vestigen, dan zal de tegenwoordige Realpolitik plaats moeten maken voor een meer principieele reële politiek, welke daarom nog niet in Prinzipienreiterij behoeft te vervallen. Worden bij het overheidsbeleid leidende beginselen gemist, dan is niet alleen onze welvaart, doch is het schip van staat in het algemeen speelbal van het toeval.

Veel van hetgeen de laatste jaren hier te lande en elders van overheidswege op economisch gebied is ondernomen, mist niet alleen leidende beginselen, doch is principieel fout. Ten aanzien van vele maatregelen tot steun van den landbouw genomen, behoef ik dat

nauwelijks meer te betoogen. Zelfs in een officieel rapport van het Economisch Comité van den Volkenbond is dat openlijk erkend ¹⁾. Dat ook onze handelspolitiek principieel onjuist is, betoogde ik keer op keer ²⁾. Principieel onjuist is ook de politiek, welke voornamelijk gericht is op verlaging der rente, terwijl alle geldverbintenissen in evenredigheid met de wijzigingen van de waarde van het geld behoorden te worden herleid, zoowel naar boven als naar beneden ³⁾.

Het is echter niet mijne bedoeling hier een volledig zondenregister van de overheden hier en elders aan U voor te leggen, doch veeleer er tegen te waarschuwen, dat het zich nog uitbreidt en daardoor nog verdere schade zal worden aangericht aan hetgeen er van de welvaart nog is overgebleven.

Noch de denkbeelden van DOUGLAS, noch die van SILVIO GESSELL zullen welvaart brengen; beide zullen haar slechts verder afbreken. De eerste brengen met hun nationaal dividend en zgn. sociaal crediet slechts inflatie met al haar ellende, de laatste zijn ondeugdelijk om waardevastheid van het geld te bereiken; ook bij dat systeem blijven dus de ups and downs der conjunctuur elkaar afwisselen niettegenstaande alle ongemakken van een geld, dat steeds in waarde achteruitgaat. Ook langs deze wegen is dus niet te vermijden, dat het productieproces telkens vastloopt door conjunctuurcrises, welke ons een groot deel der vruchten van de wetenschappelijke en technische vooruitgang weder ontnemen.

Ik zie dan ook nog steeds geen ander middel om dit te voorkomen dan een stelsel van herleiding, dat wel niet waardevastheid van het geld waarborgt, doch wisselingen in de waarde van het geld neutraliseert door een overeenkomstige verhooging of verlaging van de nominale bedragen van in geld uitgedrukte vorderingen. Hierdoor worden de periodieke wanverhoudingen tusschen prijzen en productiekosten door aanpassing van de laatste aan de eerste voorkomen. En juist daardoor zal de waardevastheid van het geld beter worden benaderd dan met alle middelen, waarmede de voorstanders van een managed currency haar hopen te bevorderen. Immers na invoering van een herleidingsstelsel zal het bedrijfsleven worden bewaard voor een onrendabel worden tengevolge van prijsveranderingen. Geforceerd op de markt werpen van goederen wordt voorkomen en eveneens een vlucht in de goederen om aan depreciatie van het geld te ontkomen. Een herleidingsstelsel leidt dus tot een sterke stabiliseering

¹⁾ Zie hierover Econ. Stat. Ber. van 29 Mei en 5 Juni 1935.

²⁾ Zie b.v. mijn prae-advies a. d. Nat. Ver. t. d. Werkloosheid (Tijdschr. Ned. Werkloosheidsraad, Sept. 1933).

³⁾ Vergel. mijn artikel „Onjuiste verlichting van kapitaallasten” van Febr. 1935.

der prijzen ¹⁾. Niets weerhoudt dan *bovendien* andere middelen toe te passen om waardevastheid van het geld nog meer te bevorderen. En deze middelen zullen *dan* honderd maal meer succes hebben dan bij de huidige regeling van het gulden-is-gulden-stelsel mogelijk is.

De andere voordeelen van het herleidingsstelsel voor rechtvaardigheid en welvaart laat ik hier onbesproken. Niet voor dat stelsel in de eerste plaats, doch voor eenige andere denkbeelden vroeg ik heden Uwe aandacht.

¹⁾ Zie ook mijn Open Brief i. z. crisisbestrijding, blz. 17, 28 en 40.